

Верховний
Суд

«Роль Польсько-Українського Договору про правову допомогу 1993 р. у регулюванні міжнародного цивільного процесу»

Юлія Черняк,

суддя Верховного Суду, доктор юридичних наук,
доцент кафедри міжнародного приватного права Інституту міжнародних відносин
Київського національного університету імені Тараса Шевченка

Рівні уніфікації норм міжнародного цивільного процесу в Україні

- Рівень Гаазької конференції з міжнародного приватного права і ООН
- Рівень Ради Європи
- Рівень договорів СНД (застереження: ЗУ від 01 12 2022 «Про зупинення та вихід з Конвенції про правову допомогу і правові відносини у цивільних, сімейних і кримінальних справах та Протоколу до Конвенції» – зупинено у відносинах з рф і республікою білорусь з 27 12 2022)
- Рівень двосторонніх договорів про правову допомогу у цивільних і сімейних справах →
 - 24 міжнародні договори України про правову допомогу у цивільних і сімейних справах, з них 9 – з державами-членами ЄС
 - <https://reyestr.court.gov.ua/>: станом за останні 5 років: з 01.03.2017 по 30.03.2023: 2278 справ за участю громадян Республіки Польща, розглянутих в порядку цивільного судочинства; з них – 40 вирішених відповідно до Польсько-Українського Договору про правову допомогу 1993 року.

Інформація щодо опрацювання прохань про надання правової допомоги на підставі Договору між Україною та Республікою Польща про правову допомогу та правові відносини у цивільних та кримінальних справах 1993 року

Рік	Клопотання	Доручення
2012	23	179
2013	31	153
2014	21	138
2015	12	83
2016	18	69
2017	21	31
2018	19	52
2019	18	30
2020	25	25
2021	32	27
2022	32	29
2023 (станом на 24.02.)	4	7
Всього	256	823

На виконання Угоди між Міністерством юстиції України та Міністерством юстиції Республіки Польща на виконання пункту 3 статті 3 Договору між Україною і Республікою Польща про правову допомогу та правові відносини у цивільних і кримінальних справах у 2022 році опрацьовано 511 прохань про надання правової допомоги.

Критерії визначення міжнародної підсудності цивільних справ відповідно до Польсько-Українського договору про правову допомогу 1993 року

Категорії цивільно-правових справ	Критерії визначення міжнародної підсудності відповідно до Польсько-Українського Договору про правову допомогу 1993 року
Справи про особистий статус фізичної особи:	
1. Справи про обмеження цивільної дієздатності фізичної особи, визнання фізичної особи недієздатною, поновлення цивільної дієздатності фізичної особи	Суд держави громадянства або місця проживання особи, щодо якої подається заява про визнання її обмежено дієздатною, недієздатною чи про поновлення її дієздатності
2. Справи про визнання особи безвісно відсутньою, оголошення її померлою, встановлення факту її смерті	Суд держави громадянства особи на той день, коли згідно з останніми повідомленнями вона ще була живою

Критерії визначення міжнародної підсудності цивільних справ відповідно до Польсько-Українського договору про правову допомогу 1993 року (продовження)

Сімейні справи:	
1. Справи зі спорів, що впливають з особистих та майнових правовідносин подружжя	Суд держави громадянства або місця проживання подружжя, суд держави місця знаходження нерухомого майна подружжя, щодо якого виник спір
2. Справи про розірвання шлюбу, про недійсність шлюбу	Суд держави громадянства або місця проживання подружжя
3. Справи зі спорів, що впливають з правовідносин між батьками і дітьми	Суд держави громадянства дитини або місця проживання дитини
4. Справи, що впливають з аліментних правовідносин між іншими членами сім'ї, ніж батьки і діти	Суд держави місця проживання особи, яка має право на утримання
5. Справи про усиновлення, скасування усиновлення і визнання усиновлення недійсним	Суд держави громадянства або місця проживання усиновителя на момент подання заяви про усиновлення (його скасування чи визнання недійсним)

Критерії визначення міжнародної підсудності цивільних справ відповідно до Польсько-Українського договору про правову допомогу 1993 року (продовження)

Спадкові справи:	
1. Спадкові справи щодо нерухомого майна	Суд держави місцезнаходження нерухомого майна
2. Спадкові справи щодо рухомого майна	Суд держави громадянства, місця проживання спадкодавця на момент смерті, суд держави місцезнаходження спірного майна
Справи зі спорів, що впливають з договірних правовідносин	Суд, обраний сторонами, суд держави місця проживання, місця перебування відповідача-фізичної особи, суд держави місцезнаходження відповідача-юридичної особи, суд держави місця укладення договору, суд держави місцезнаходження нерухомого майна, щодо якого укладено договір
Справи зі спорів про відшкодування шкоди, якщо шкода не впливає з договірних правовідносин	Суд держави місця, де сталася подія, яка є підставою для вимоги про відшкодування шкоди, суд держави громадянства, місця проживання або місцезнаходження особи-заподіювача шкоди та потерпілої особи

Критерії визначення міжнародної підсудності цивільних справ відповідно до Польсько-Українського договору про правову допомогу 1993 року (продовження)

Справи зі спорів про право власності	Суд держави місцезнаходження спірного майна, місцезнаходження державного органу, який здійснив реєстрацію транспортного засобу
Справи зі спорів, що впливають з трудових правовідносин	Суд держави місця виконання роботи, місця проживання відповідача, місця проживання позивача (якщо в цьому місці також знаходиться предмет спору або майно відповідача)
Справи про визнання і виконання іноземного судового рішення	Суд держави місця виконання судового рішення

Приклади практики вирішення судами України питання компетентного суду відповідно до правил Польсько-Українського договору про правову допомогу 1993 року

- **Справа № 591/7778/19** (про розірвання шлюбу, визначення місця проживання дитини та стягнення аліментів)
 - Позивачка та дитина – громадяни України. Шлюб зареєстровано на території Республіки Польща.
 - Український суд розглянув справу з посиланням на статті 26, 28 Договору між Польщею і Україною, позов задовольнив.
– *Forum nationalis*
- **Справа № 675/1793/19** (про визнання батьківства, внесення змін до актового запису про народження дитини даних про батька)
 - Позивач та мати є громадянами України, дитина народилась в м. Любліні, Республіка Польща.
 - Український суд, посилаючись на те, що дитина є громадянином України, її мати є громадянкою України відповідно до відомостей паспорта, місцем фактичного проживання дитини є с. Поліське Ізяславського району Хмельницької області Україна, встановив, що компетентними органами у цій справі є Ізяславський районний суд Хмельницької області та Ізяславський районний відділ державної реєстрації актів цивільного стану, а до даних правовідносин підлягає застосуванню законодавство України. – *Forum nationalis, Forum domicilium*
- **Справа 442/3168/18** (про відшкодування шкоди, завданої в результаті дорожньо-транспортної пригоди)
 - Позивач – страхова компанія, відповідач – громадянин Республіки Польща. • ДТП сталася на території України.
 - Український суд, з посиланням на статті 1, 35 Договору між Польщею та Україною, розглянув справу та задовольнив позов, стягнувши з відповідача на користь позивача грошові кошти в рахунок відшкодування шкоди. – *Forum delicti*

Визначення міжнародної спеціальної підсудності відповідно до ЗУ від 23 червня 2005 року «Про міжнародне приватне право»

Категорії цивільно-правових справ	Обставини, за наявності яких справа є підсудною судам України відповідно до ст. 76 ЗУ «Про МПрП» (спеціальна міжнародна підсудність)
Справи про особистий статус фізичної особи (справи окремого провадження): 1.Справи про обмеження цивільної дієздатності фізичної особи, про визнання фізичної особи недієздатною або про поновлення цивільної дієздатності фізичної особи 2. Справи про визнання безвісно відсутнім або оголошення померлим	Особа, щодо якої подається заява про визнання її обмежено дієздатною, недієздатною чи про поновлення її дієздатності, є громадянином України Особа мала останнє відоме місце проживання на території України
Сімейні справи: Справи зі сплати аліментів або про встановлення батьківства	Позивач має місце проживання в Україні
Спадкові справи:	Спадкодавець у момент смерті був громадянином України або мав в Україні останнє місце проживання
Справи зі спорів про відшкодування шкоди, якщо шкода не впливає з договірних правовідносин	Позивач-фізична особа має місце проживання в Україні або юридична особа-відповідач – місцезнаходження в Україні; шкоду було завдано на території України

Вирішення проблеми конкуренції юрисдикцій (lis alibi pendens)

Принцип «*Qui prior est tempore, potior est jure*» («Хто раніше за часом, той є першим у праві»)

- Ст. 20 Польсько-Українського Договору про правову допомогу 1993 року
- Ст. 75 ЗУ «Про МПрП», з урахуванням змін, внесених ЗУ від 21 вересня 2022 року «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України у зв'язку з ратифікацією Конвенції про угоди про вибір суду»
- **Справа № 604/614/17** (позов про розірвання шлюбу): сторони проживають і працюють у Республіці Польщі, відповідач є громадянином Польщі, і на час звернення з цим позовом до українського суду справа за позовом про розірвання шлюбу між сторонами вже розглядалася в Окружному суді у м. Варшаві.
- **Справа № 760/25600/20** (позов про розірвання шлюбу): подано до українського суду у 2020 році, відповідачка – громадянка Республіки Польща. Шлюб зареєстровано на території України. У 2019 році відповідачка звернулася до Окружного суду м. Гданська у Польщі про розірвання шлюбу, справа перебувала на розгляді у цьому суді на час подання позову до українського суду.

Правове регулювання міжнародної договірної підсудності

- Польсько-Український Договір про правову допомогу 1993 року: 1) щодо справ щодо зобов'язань, які виникають з договірних відносин (ст. 33); 2) щодо справ, які виникають з трудових відносин (ст. 42); Ст. 76 (п.1) ЗУ «Про МПрП» = Принцип автономії волі сторін у міжнародному цивільному процесі
- Основні питання: 1) момент укладення пророгаційної угоди; 2) її форма; 3) правило про автономний характер пророгаційної угоди; 4) ситуація, коли учасник спору, незважаючи на наявність угоди про розгляд спору в суді за кордоном, пред'являє позов в українському суді за правилами міжнародної загальної чи спеціальної підсудності →
- Гаазька конвенція про угоди про вибір суду 2005 року, ЗУ від 21 вересня 2022 року «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України у зв'язку з ратифікацією Конвенції про угоди про вибір суду» (ст. 4-1 ЗУ «Про МПрП»);
- Гаазька конвенція про батьківську відповідальність 1996 року (ст. 10) = ст. 12 регламенту Brussels IIbis;
- Гаазька конвенція про міжнародне стягнення аліментів 2007 р. (ст. 20 ч. 1 (п. b), (п. e)) – Регламент ЄС № 4/2009

Визнання і надання дозволу на виконання іноземних судових рішень

- **Справа № 199/3473/18, постанова КЦС від 14.02.2022** (справа за клопотанням польського підприємства про визнання та надання дозволу на виконання заочного вироку Округного суду у місті Бялисток (Республіка Польща) про стягнення на користь польського підприємства з громадянина України позики і процентів за прострочення її повернення)
- **Справа № 461/8156/17, постанови КЦС від 19.08.2020, від 16.02.2022** (справа за клопотанням громадянина Республіки Польща про визнання і надання дозволу на виконання заочного вироку Округного Суду м. Радомі Республіки Польща (Цивільний Відділ) про стягнення з громадянина України суми боргу та суми судових витрат щодо проведення процесу у польському суді)
- **Справа № 686/11087/20, постанова КЦС від 23.09.2022** (справа за клопотанням матері дитини, які є громадянами України, проте проживають у Республіці Польща, про визнання і надання дозволу на виконання рішення районного суду м. Ключборку (Республіка Польща) про стягнення аліментів на користь дитини з її батька-громадянина України, який проживає в Україні.

Висновки

- Значення Польсько-Українського Договору про правову допомогу 1993 року до/після прийняття Україною ЗУ «Про МПрП» та приєднання України до Гаазьких конвенцій у сфері міжнародного цивільного процесу (починаючи з 2000 року)
- Конвенція Лугано про міжнародну підсудність, визнання і виконання судових рішень у цивільних і торговельних справах 2007 року (застосування механізму, передбаченого ст. 70 (ч. 1, п. с)) і ст. 72)) як альтернатива Регламенту Brussels I
- Стаття 24 Угоди про асоціацію між Україною та ЄС від 21 березня 2014 року: зобов'язання України розвивати судове співробітництво у цивільних справах із державами ЄС “на основі відповідних багатосторонніх правових документів, зокрема конвенцій Гаазької конференції з міжн. приватного права у сферах міжн. приватного права, судового процесу, а також захисту дітей”.

Верховний
Суд

Дякую за увагу!